

RECENZE

**Tomášek Michal. Právní systémy Dálného východu I.
Praha: Karolinum, 2016, 313 s.**

Naše zraky se v poslední době čím dál více upínají nejen na západ, ale i směrem na východ a publikace věnující se vzdálenějším právním kulturám tak nevycházejí bez povšimnutí. Příkladem je i kniha o právních systémech Dálného východu z pera profesora *Michala Tomáška*, jež se zaměřuje především na Čínu jakožto stát s dlouhou a velmi pestrými historií, který měl výrazný vliv na formování právních řádů okolních zemí. Tato kniha není prvním autorovým publikačním výstupem přibližujícím dálnévýchodní právní systémy, vzpomeňme především *Právo staré Číny* (1995) či *Dějiny čínského práva* (2004).

Autor se ve své knize, respektive prvním dílu dvojsvazkové publikace, nevydal cestou systematického porovnávání vybraných právních institutů napříč vybranými právními systémy či v kontextu historického vývoje jednoho právního systému, ale předkládá historické srovnání vývoje práva na Dálném východě, jež má posloužit při poznání skutečné funkce práva současného. Prvním dílem knihy si tak připravuje půdu pro díl druhý. Volba tohoto přístupu je ospravedlněna tím, že tradiční výkladové metody mají stále své místo v současných právních systémech, respektive rádech předmětných zemí a seznámení s nimi je tak účelné. Tomu odpovídá i struktura knihy, jež se skládá ze tří stejně rozsáhlých částí, knih, pojmenovaných jako *Východiska* (s. 15–106), *Křížovatky* (s. 107–202) a *Úpadek* (s. 203–298), mapujících postupný vývoj státu, práva a společenských vztahů obecně.

V první části (*Východiska*) autor přibližuje první státní útvary na území dnešní Číny, Vietnamu, Koreje a Japonska v čele s panovníkem, představujícím (typicky) sepětí s božstvem, a uspořádání vztahů, kdy ve vztahu ke státu věnuje v první řadě pozornost právu trestnímu, z oblasti soukromého práva vztahům rodinným a do jisté míry i věcným právům. Čtenář si uvědomí, případně připomene, akcent na kolektiv – ať už to byl koncept kolektivní trestní odpovědnosti, či kolektivního vlastnictví – a upozadí individualismu, který více či méně přetrvává v těchto společnostech dodnes. Představena je i především čínská filosofie, zejména myšlenky *Konfucia* jakožto myslitele, jehož myšlenky výrazným způsobem formují společenské vztahy. Právě vůči konfucianství se vymezila škola legistů, s níž je spojován termín *fa* a rozvinutí koncepce primátu psaného práva vynucované státní mocí pod pohrůžkou trestu (a příslibem odměn), na což autor správně poukazuje, stejně jako na ideu, že by právo mělo být přístupné všem, aby se s ním mohli všichni seznámit. V rámci první části knihy je pak čtenář provázen následujícími historickými obdobími, ve kterých soupeřilo konfucianství s legismem, významnými milníky i vnějšími vlivy v podobě buddhismu, později i islámu a lámaismu, o čemž je pojednáno v druhé části knihy. Čtenář se seznamuje s právním systémem založeným nejen na kodexech, ale i obyčejích a precedencích. Vhodným způsobem je představen i vznik a vývoj struktury veřejné správy a soudnictví. Velkou pozornost autor věnuje otázkám věcných práv, především (státnímu a soukromému) vlastnickému právu k půdě, a samozřejmě i obchodním vztahům.

Druhá část knihy (*Křížovatky*) se, stejně jako ta první, mj. zaměřuje na vývoj práva v oblasti práva trestního, obchodního a procesního, tentokrát v pozdější době, od sedmého do patnáctého století. Těžištěm jsou však kapitoly demonstrující vliv čínské právní kultury na okolní státní útvary, který můžeme vypořizovat např. v Japonsku od zhruba sedmého století n. l. Jindy zase docházelo k převzetí čínské právní kultury dobyvatelům, jak tomu bylo v případě Mongolů. Autor nezůstává jen u suchého, obecného nástinu vlivu jedné kultury na druhou, ale demonstruje ho na konkrétních příkladech, což činí publikaci atraktivní. V případě japon-

ského práva např. poukazuje na velký vliv ve veřejném právu. Obě kultury se však později začaly sobě vzdalovat a styky začaly opadat, až se vydaly každá svou vlastní cestou a z japonského systému se stal systém svébytný. V této kapitole jsou ozřejmány spletité vztahy mezi státem a náboženstvím, jednotlivými složkami státní moci daného státního útvaru, ale i mezi právními kulturami, respektive právními systémy Číny, Vietnamu, Koreje a Japonska navzájem tak, jak se vyvíjely v tomto období. Sledování nejen vývoje dílčích oblastí práva, ale právě i interakce mezi systémy představuje jednu z linií, kterou autor po celou knihu sleduje; linie, která je silnou stránkou této publikace.

Poslední část publikace (*Úpadek*) líčí dějiny oblasti po jejím objevení Evropany, snažícími si podrobit některá území a rozšířit svůj vliv skrze křesťanství, na což zareagovalo Japonsko politikou izolacionismu a Čína otevřenou diskriminací cizinců. Na poli práva pak v Číně, Japonsku a Vietnamu dochází ke stagnaci a jeho konzervování, jak autor v této části knihy popisuje. K větší interakci mezi dálněvýchodními právními systémy a těmi evropskými dochází až v devatenáctém století, kdy vzrůstá ekonomický, politický a vojenský vliv evropských mocností v regionu. Ať už docházelo k přejímání evropských úprav, či přizpůsobování, slovy autora, z vlastní vůle či z donucení, výraznou měrou to napomohlo obchodování s Evropou. Ti si v Číně vymohli vynětí z působnosti čínského práva v oblastech civilního a trestního práva, kdy docházelo i k uplatnění extraterritoriality ve prospěch cizinců a vzniku smíšených soudů, využívaných zhusta i k ochraně zájmů samotných Číňanů. Právě právo kapitulace (kapitulační režim) mělo mimo jiné Číňany přivést na myšlenku reformování vlastního práva, respektive soudnictví, jak autor uvádí. Zatímco Japonsko bylo schopno provést reformy (známé jako *Meidži*) relativně rychle, Čína k nim přistoupila o půl století později, což autor odůvodňuje jednak odlišným postojem k cizincům, ale i rozdílností samotných právních řádů – japonské právo není na rozdíl od toho čínského uceleným systémem – a v neposlední řadě odporem konzervativních konfuciánských kruhů k jakýmkoli „novotám“, právo nevyjímaje. Reformy práva, inspirované především právem německým, a ruku v ruce jdoucí reformy soudnictví přicházejí ve své podstatě až začátkem dvacátého století a přinášejí s sebou otázku, jak se sžije tradiční systém s transplantáty z odlišné právní kultury. Historický nástin právních dějin je ukončen vznikem Čínské republiky, po níž přichází v období tzv. nankingského desetiletí řada nových právních úprav.

Posuzovaná kniha představuje solidní přehled dějinného vývoje právních systémů daného regionu, autor nezůstává jen u povrchního popisu právních úprav, ale snaží se je představit v širším kontextu, což lze jen s povděkem kvitovat. Publikace je navíc vkusně doplněna ilustracemi, jejichž soupis nalezneme na konci knihy. Otázkou je, zdali by přece jen nebylo vhodnější uvádět u některých obrázků detailnější popis zobrazovaného, aby si čtenář mohl udělat lepší představu o předmětech, stejně tak by pravděpodobně uvítal poznámkový aparát, který v knize absentuje, aby v případě zájmu mohl snáze dohledat další informace. Pro snadnější orientaci je kniha opatřena marginálními hesly, jež usnadňují orientaci v textu, což je třeba ocenit. V neposlední řadě, jak už tomu u podobných publikací bývá, může čtenář využít i bohatého rejstříku dokumentů, jmenného i zeměpisného rejstříku a pro rychlé zorientování se v čase může nahlédnout do přehledu etap vývoje práva na Dálném východě. Knihu lze vřele doporučit všem zájemcům o cizí právní kultury a komparatistiku, ale i historii obecně, jelikož představuje první ucelené pojednání tohoto druhu v českém jazyce, nadto je cenným zdrojem informací dostupných jen užšímu okruhu odborníků. Se zájmem tak budeme čekat na druhý, navazující díl, jenž by se měl soustředit na recepci cizích právních úprav v regionu a interpretaci práva soudy, mimo jiné i těmi ústavními, a celé pojednání tak uzavřít.

Lenka Bezoušková*

* JUDr. Lenka Bezoušková, Ph.D., LL.M., Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i., a Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni. E-mail: lenka.bezouskova@ilaw.cas.cz.